

Nr 22.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1916 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ny avlöningsstat för tjänstemännen vid Tumba pappersbruk.

I en till bankoutskottet avlåten, den 17 februari 1916 dagtecknad skrivelse hava fullmäktige i riksbanken anfört följande:

»Under åberopande av den motivering, som lämnas i hosgående av *Fullmäktige.* inspekterande fullmäktigen för Tumba bruk ingivna skrivelse och förslag, få fullmäktige med instämmande i berörda förslag hemställa, att utskottet måtte utverka fastställelse av nedan upptagna kontanta löneförmåner utöver nu gällande stat in natura för följande vid Tumba bruk anställda tjänstemän, nämligen

Förvaltaren:	lön	kr.	7,000: —
	tjänstgöringspenningar	»	3,000: —
		Tillsammans	kr. 10,000: —
Verkmästaren:	lön	kr.	3,300: —
	tjänstgöringspenningar	»	1,700: —
		Tillsammans	kr. 5,000: —
Pappersmästaren:	lön	kr.	2,400: —
	tjänstgöringspenningar	»	1,200: —
		Tillsammans	kr. 3,600: —
Bruksbokhållaren:	lön	kr.	2,400: —
	tjänstgöringspenningar	»	1,200: —
		Tillsammans	kr. 3,600: —

Förrådsbokhållaren: lön	kr. 1,300: —
tjänstgöringspenningar	» 700: —
<hr/>	
Tillsammans kr.	2,000: —

Fullmäktige hemställa vidare,
dels att den föreslagna nya avlöningsstaten måtte få tillämpas från
och med 1916 års början,

dels ock, vid bifall till förslaget, att arbetspremieberäkningen för
dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års
riksdag hittills varit delaktiga därav, måtte upphöra.

Fullmäktige komma att sedermera framlägga förslag till sådana
ändringar i den av utskottet den 9 mars 1903 fastställda instruktion
och arbetsordning för bruksförvaltaren och övriga tjänstemän vid Tumba
bruk, som ett bifall till fullmäktiges nu avgivna löneregleringsförslag
kan påkalla.»

Vid ifrågavarande skrivelse fanns fogat ett däri åberopat yttrande
av inspekterande fullmäktigen för Tumba bruk, så lydande:

»De avlöningsgrunder, som för närvarande gälla beträffande tjänste-
männen vid Tumba pappersbruk, kunna anses härröra från år 1892,
själva avlöningsbeloppen från år 1907.

Före 1892 utgingo avlöningarna dels i kontanta medel, dels i natura-
förmåner, bestående i trädgårds- och potatisjord samt ett flertal olika
persedlar såsom spannmål av olika slag, ved, ljus, hö och halm. Detta
ändrades genom beslut av 1892 års riksdag så, att avlöningen skulle
utgå i form av något ökad kontant lön och därutöver för vissa tjänste-
män naturaförmåner, bestående av ved samt trädgårds- och potatisjord.

Beträffande 1892 års lönereglering framhölls icke utan skäl, att den-
samma egentligen endast innebar en jämkning och avrundning av förut
gällande lönestat. Emellertid fingo Tumba bruks tjänstemän förbliva
vid dessa löner ända till år 1907, oaktat riksbankens tjänstemän under
tiden tillgodosågos med dels år 1901 dyrtidstillägg, dels år 1902 en
fullständig lönereglering, dels därefter på några håll vissa smärre jämk-
ningar och förbättringar.

Till 1907 års riksdag inlämnade fullmäktige förslag till en ny full-
ständig lönereglering för riksbankens hela personal ävensom för tjänste-
männen vid Tumba bruk.

Detta förslag bifölls i huvudsak av riksdagen. I enlighet härmed
utgöra, vad Tumba bruk beträffar, de ännu gällande lönerna, natura-
prestationerna oräknade, av följande belopp:

Befattning.	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.
Förvaltaren	5,000	1,500	6,500
Bokhållaren	1,600	800	2,400
Kontorsbiträdet	arvode		1,200
Verkmästaren	2,400	1,200	3,600
Pappersmästaren	1,600	800	2,400
Skolläraren	500	150	800
arvode för söndagsskolan	150	—	
Läkaren	arvode		1,200

Vad riksbankens tjänstemän beträffar, inkommo emellertid rätt snart från vissa kategorier ansökningar om förbättrade löneförmåner, och även fullmäktige själva framlade olika förslag till detaljändringar i lönestaten. År 1912 framhöllo emellertid fullmäktige svårigheterna vid partiella förändringar i en avlöningsstat, som måste betraktas som ett sammanhängande helt, varföre fullmäktige ansågo sig hava anledning att till granskning upptaga den för riksbanken gällande lönestaten i allmänhet.

Detta betraktelsesätt föranledde fullmäktige att sistnämnda år uppgöra ett fullständigt förslag till ny lönestat för riksbankens tjänstepersonal. Efter vederbörlig förberedande behandling, ledde detta förslag till den nya lönestat, vilken, antagen av 1914 års riksdag, för närvarande är gällande för riksbanken.

Därvid är emellertid att märka, att 1914 års stora lönereglering, som omfattade alla övriga förhållanden vid banken, lämnade tjänstemännen vid Tumba bruk alldeles utanför.

Av det anförda framgår, att, medan för riksbankens tjänstemän under de senast förflutna årtiondena fyra fullständiga löneregleringar — åren 1892, 1902, 1907 och 1914 — och många partiella löneförbättringar av riksdagen beslutats, förhållandena vid Tumba varit synnerligen stationära, i det att, sedan 1860 års lönestat år 1892 förändrats och jämkats, allenast en enda lönereglering, nämligen år 1907, genomförts.

Under den tid, som förflutit sedan nyssnämnda lönereglering för Tumba bruk, hava i allmänhet inom vårt land betydande förändringar inträtt å ena sidan med avseende på levnadskostnaderna, å andra sidan beträffande avlöningsförhållandena inom all, med Tumba bruk jämförlig, industriell drift. Därtill kommer, att fordringarna på tjänstemännen vid

Tumba bruk icke obetydligt stegrats. Detta visas bland annat därav, att sedeltillverkningen från åren närmast omkring tiden för den senaste löneregleringen stigit med omkring 25 %, om man jämför med åren närmast före år 1915.

Vad jag nu haft äran anföra, synes mig alldeles uppenbart tala för en omedelbar lönereglering för tjänstemännen vid Tumba bruk, detta icke blott i dessas utan ock i brukets välförstådda intesse. Sedeltillverkningen för Sveriges riksbank är nämligen ett så svårt, grannlaga och ansvarsfullt arbete, att de därvid ledande personerna måste såväl, envar på sin post, i tekniskt som i annat hänseende vara högt kvalificerade män samt därför även avlönade så, att bruket icke blott kan förvärva sådana personer för de olika posterna, utan ock behålla dem kvar i sin tjänst.

Ögonblicket synes dessutom vara så mycket mera lämpligt för en omedelbar lönereglering, som dels under senaste åren bruket lyckats förvärva synnerligen framstående krafter för de i tekniskt hänseende viktigaste befattningarna, nämligen förvaltaren år 1914, verkmästaren år 1913 och pappersmästaren år 1915, dels platsen som bokhållare för närvarande är vakant.

Jag övergår nu till de olika befattningarna, betraktade var för sig.

Förvaltaren.

Många skäl tala för, att för förvaltaren vid Tumba bruk avlöningsförmånerna böra bestämmas till *fast lön* och därutöver ett belopp, som till sin storlek beror av det ena eller andra av bruksdriften framgående förhållandet. Också är förvaltaren redan nu delaktig i de »*arbetspremier*» som jämlikt riksdagens beslut utgå till flertalet inom personalen vid bruket, och det vore icke omöjligt att, därest sådant ansåges lämpligt, utbyta arbetspremierna mot någon form av s. k. *tantiem* i överensstämmelse med de synpunkter, som allmänligen pläga gälla rörande chefsposter vid privata industriella inrättningar.

Beträffande all tantiemberäkning, däribland även beräkning av sådana arbetspremier, som kunna tänkas utgå till en industriell ledare, gäller, att tantiemet icke bör vara sådant, att det i mera avsevärd grad påverkas av faktorer oberoende av den tantiemberättigade. Icke heller bör denne kunna med konstlade åtgärder höja eller sänka detsamma. Men å andra sidan bör det så bestämmas, att under arbetets jämna gång den tantiemberättigade bör kunna genom omvårdnad, sparsamhet,

skärpt kontroll, goda arbetsmetoder, förbättringar m. m. höja tantiemunderlaget, medan slarv, bristande tillsyn, uraktlåtenheter av olika slag o. s. v. böra straffa sig själva i form av minskat tantiem. Därjämte bör den tantiemberättigade icke sättas i frestelse att underlåta förbättringar, reparationer och underhåll för att därigenom skaffa sig högre tantiem.

I varje fall gäller det emellertid att undersöka, om den ifrågavarande tillverkningen är av det slag och har sådant ändamål, att överhuvud taget det är lämpligt att tantiem i någon form ingår i avlöningen, samt i samband därmed vilken form bör väljas för eventuell tantiemberäkning. Vid en industriell inrättning av den art som Tumba bruk kan nämligen förvaltarens tantiem, ifall sådant skall utgå, beräknas efter många olika grunder.

För närvarande har förvaltaren, som ovan nämnts, i likhet med övriga tjänstemän samt de vid bruket anställda pappersarbetarna, »arbetspremier», som till sitt belopp bero av den vinst, resp. förlust, som uppstår därigenom, att utskottsprocenten av det tillverkade papperet understiger, resp. överstiger en viss, på förhand bestämd normal utskottsprocent, allt för olika slag av papper. Om det icke lärers kunna bestridas, att en sådan beräkningsgrund kan vara lämplig beträffande arbetarna, så tala många skäl för dess avskaffande, då det rör förvaltaren. Jag vill anföra följande:

1:o) Förvaltaren står visserligen i ansvar för sedelpapperets beskaffenhet, men därvid finnes alltid en rätt stor marginal, som skulle kunna tänkas ge förvaltaren möjlighet att, genom förbiseende eller förbigående av personalens mindre noggrannhet vid papperets sortering, åstadkomma, att mindre mängd utskott utfaller. Förvaltaren skulle sålunda inom vissa gränser kunna tänkas vara i tillfälle att, sedeltillverkningen till förfång, öka sin arbetspremie, vilket givetvis strider mot en av huvudgrunderna vid beräkning av tantiem.

2:o) Då arbetspremien beräknas endast efter sedelpapperstillverkningen, blir densamma beroende av en faktor, som ligger utom förvaltarens inflytande, nämligen sedelpappersbehovet. För år 1914 sänktes sålunda tantiembeloppet med mer än 30 % på grund av minskad sedelpapperstillverkning, oaktat bruket med samma arbetarantal under 1914 förarbetade 46,668 kg. lump till papper mot 30,714 kg. under 1913.

3:o) Den nuvarande arbetspremieberäkningen medgiver icke alla de faktorer att spela in, på vilka det ligger i förvaltarens makt att öva inflytande. Och å andra sidan är det åtskilligt, som har betydelse med avseende på utskottsmängden, utan att förvaltaren är i stånd att därpå utöva något som helst inflytande. Det har i sådant sammanhang fram-

hållits, att det nuvarande systemet med arbetspremier för ledningen skulle kunna tänkas innebära, att intresset mera fäster sig vid utskottsprocentens nedbringande än vid en ekonomisk drift av det hela.

4:o) Då slutligen tillverkning av sedlar icke är den enda industriella driften vid Tumba, utan bruket vid sidan därav har en ingalunda obetydlig, ekonomiskt ganska förmånlig tillverkning av annat slag, handgjort lumppapper, så synes det icke vara med rättvisa och lämplighet överensstämmande, att förvaltaren icke i någon form åtnjuter arbetspremier av denna tillverkning.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att den nuvarande arbetspremieberäkningen icke, vad angår förvaltaren, fyller de fordringar, som lämpligen böra uppställas för en rationell tantiemberäkning. Då man svårligen kan tänka någon annan form av arbetspremieberäkning, som bättre än den nu gällande lämpar sig för förvaltarens avlöning, kunde den tanken ligga nära att låta hans tantiemavlöning bestämmas av andra bland de faktorer, som ingå i bruksdriften.

Närmast till hands ligger då att, såsom oftast sker inom enskild industri, bestämma tantiemet efter nettobehållningen. Men en privat bruksdisponent har i regel ett bestämmande inflytande på de flesta med bruksdriften sammanhörande faktorer, medan vid Tumba exempelvis en så stor post som arbetarnes avlöning årligen beslutas av fullmäktige, om ock på förvaltarens förslag. Och den privata bruksdisponenten kan genom mer eller mindre fördelaktiga försäljningar influera på det ekonomiska resultatet, medan vid Tumba det är huvudkonsumenten, d. v. s. banken själv, som bestämmer priset för sedelpapperet, och efter överenskommelse med generalpoststyrelsen priset för en annan huvudartikel, nämligen stämpelpapperet, allt på förvaltarens förslag.

Medan sålunda nettobehållningsmetoden för tantiemberäkning tydligen icke är lämplig för Tumbas vidkommande, synes icke heller andra, denna metod närstående sätt att beräkna tantiemet vara tillfredsställande. Man har t. ex. framkastat, att tantiemet borde kunna beräknas efter fluktuationerna för olika år i sedelpapperets verkliga tillverkningskostnad, jämförd med någon slags normalkostnad. Men även denna metod vore otillfredsställande, då ju vid bestämmandet skulle ingå alltför många faktorer, över vilka förvaltaren icke hade något som helst avgörande inflytande.

Dessa svårigheter hava lett till tanken att söka ur resultatet av bruksdriften borteliminera faktorer av sistnämnda slag och låta förvaltarens tantiem bero av växlingarna av allenast sådana faktorer, över vilka han kan utöva inflytande, exempelvis vissa materialier och rudimaterier såsom lump, klorkalk, filter m. m. samt vissa omkostnader.

Men ett sådant system faller på den mycket stora svårigheten att åvägbringa en objektiv bestämning av växlingarna i berörda förhållanden.

Svårigheterna att, när det gäller en industriell drift av den säregna natur, som Tumba bruk erbjuder, finna en fullt tillfredsställande form för en tantiemberäkning, hava gjort att den frågan uppstått, om det i själva verket är lämpligt och riktigt, att ledaren av detta pappersbruk i likhet med privatbrukens disponenter tillerkännes tantiem.

Vid ett privat pappersbruk gäller det ju att till så billig kostnad som möjligt åstadkomma en vara, som så fördelaktigt som möjligt kan avyttras. För Tumba är den främsta fordran att kunna till riksbanken leverera ett i alla avseenden tillfredsställande sedelpapper. Det är ju alltid önskvärt att detta sker till billigast möjliga kostnad. Men priset är av underordnad betydelse i förhållande till den oavvisliga fordran, att papperet är förstklassigt. Om man nu bestämmer ett tantiem, vars storlek beror på det ekonomiska förloppet av tillverkningen utan hänsyn till arbetsresultatet i övrigt, så kan man åtminstone teoretiskt tänka sig, att man väl får ett billigt papper, men att detta dock ur andra synpunkter icke är fullt tillfredsställande.

Inför den oavvisliga fordran på förstklassigt sedelpapper såsom det huvudsakliga resultatet av Tumba bruks verksamhet, synes mig varje förslag om tantiemavlöning för förvaltaren böra övergivas och avlöningen böra fastslås till ett visst kontant belopp.

Vid detta förhållande gäller det att bestämma beloppet av förvaltarens kontanta lön, för vilket ändamål det är nödvändigt att närmare granska den verksamhet, som honom åligger.

Riksbankens pappersbruk vid Tumba har givetvis till främsta uppgift att framställa sedelpapper för riksbankens eget behov. Flera skäl tala emellertid för att jämte sedelpapperet även andra papperstyper därstädes måtte tillverkas.

Riksbankens behov av sedelpapper gör sig icke under alla år eller under alla månader av ett visst år i lika mån gällande. Det förra framgår av olika års sedeltillverkning:

år 1905	12.7 mill. st. sedlar, därav s. k. storsedlar	45.6 %
» 1906	11.3 » » » »	14.9 »
» 1907	13.1 » » » »	47.5 »
» 1908	13.0 » » » »	35.0 »
» 1909	13.2 » » » »	53.4 »
» 1910	14.5 » » » »	25.9 »
» 1911	14.2 » » » »	39.7 »
» 1912	14.8 » » » »	33.7 »
» 1913	14.0 » » » »	45.9 »
» 1914	19.1 » » » »	30.0 »

För att ådagalägga, att under ett visst år en stor olikhet råder under olika månader, må vara nog att nämna, att vid Tumba under år 1914 för sedeltillverkningen användes 58,850 timverken med lägst 2,755 timverken under december månad och högst 6,225 timverken under september månad, medan under år 1915 blott 42,835 timverken användes för samma ändamål med lägst 2,540 timverken under årets två sista månader och högst 5,100 under mars månad.

Den betydande ojämnhet i sedelpapperstillverkningen, varom dessa siffror bära vittne, har uppstått i trots av de bemödanden, som göras såväl från bankofullmäktiges sida med avseende på beställningar som från bruksledningens sida med avseende på planläggning av arbetena.

Vid detta förhållande och då det icke kan vara lämpligt, att bruket med sin stora, fasta arbetarestam ena månaden skulle hava ett forcerat arbete, andra månaden skulle lida av arbetsbrist, är det redan på grund härav av nöden att bruksledningen har tillgång till, så att säga, ett mellansticksarbete, som kan utfylla de mindre arbetsdryga perioderna och utjämna arbetena till personalens i möjligaste mån lika sysselsättning.

Tidigare, då bruket tillverkade sedelpapper för utländsk räkning, bidrog denna tillverkning att utjämna förhållandena. Efter år 1912 har denna tillverkning emellertid upphört. Brukets tillverkning av annat papper än sedelpapper har därefter blivit inskränkt till papper för beläggningsstämplar, kort- och punschstämplar, papper till vissa obligationer och aktiebrev m. m., varjämte på senare tid tillkommit dels normalpapper av de två bättre kvaliteterna, dels åtskilliga slag av högklassigt, av lump framställt, handgjort rit-, skriv- och brevpapper, allt i främsta rummet för riksbankens behov, men ock avsett att hållas till salu för statens verk och andra avnämare.

Genom dessa extraarbeten, som i arbetskostnad under senare år uppgått till inemot en femtedel av brukets hela arbetskostnad, har bruksledningen vunnit möjlighet icke blott att utjämna arbetsförhållandena vid bruket utan ock att tillföra bruket inkomster, som i sin ordning tjäna att täcka en del av omkostnaderna och således medelbart nedbringa priset för sedelpapper. Som redan härav framgår, kräver denna verksamhet icke blott tekniskt insiktsfull, utan jämväl i hög grad organisatoriskt förfaren ledning. Men även i övrigt måste en så betydande och mångsidig industriell inrättning som riksbankens pappersbruk tarva en sakkunskap och en pålitlighet, som man endast finner hos en synnerligen högt kvalificerad arbetskraft.

Enligt gällande instruktion skall förvaltaren av Tumba bruk ordna

och ombesörja alla till brukets drift och lantegendomens skötsel hörande göromål. Han skall leda papperstillverkningen och ansvara för, att denna bedrives i noggrann överensstämmelse med givna föreskrifter och fastställda prov. Han har att vårda och vidmakthålla brukets byggnader, maskiner, redskap och inventarier, att anskaffa behövliga materialier, varor och maskiner, att sköta och ansvara för hela bruksekonomin, att utöva laga husbondemakt över den stora personalen o. s. v. Vidare åligger honom att taga kännedom om de framsteg, som pappersfabrikationen kan inom riket eller i utlandet hava gjort, och söka få de förbättringar införda, vilka tiden påkallar.

Då nu, såsom förut framhållits, fabrikationen av handgjort sedelpapper med alla de anordningar till trygghet och hållbarhet, som med dylikt papper måste iakttagas, är ett synnerligen ansvarsfullt och allt annat än lätt arbete, och då även många av de övriga göromål, som åligger förvaltaren, äro av natur att kräva betydande tekniska och ekonomiska insikter, stor noggrannhet, ordning och reda, god förmåga att leda folk och anordna arbeten m. m., så framgår härav, att ganska stora krav måste ställas på innehavaren av ledareplatsen vid Tumba bruk.

Ur synpunkten av papperstillverkningen torde fullmäktige vara eniga därom, att endast en verklig fackman kan fylla ifrågavarande plats, en man alltså, vilken, efter avlagd examen vid Tekniska högskolan, praktiserat vid pappersbruk så länge, att han där förvärvat den nödiga erfarenheten. Beträffande övriga fordringar på förvaltaren vid Tumba bruk är det givet, att utöver nyssnämnda, rent tekniska kompetens en del andra fordringar måste uppställas för att ledningen av bruket skall kunna bli fullt tillfredsställande i enlighet med gällande bestämmelser.

Med hänsyn till vad jag nu haft äran framhålla torde den slutsatsen kunna och böra dragas, att förvaltaren vid Tumba bör innehava minst samma kompetens och ungefär samma ställning som disponenten vid ett motsvarande enskilt pappersbruk.

Jag har ur de två senaste årens taxeringskalendrar låtit efterse taxeringarna för de ledande personerna vid de svenska pappersbruken och meddelar här några uppgifter, varvid jag dock uteslutit de största bruken samt medtagit blott sådana, där uppgift funnits för både disponent och ingenjör:

<i>Brusafors.</i>	1914.	1915.
disponent	19,337	19,750
ingenjör	7,450	7,450

Essviks.

disponent	27,100	21,150
ingenjör	16,050	19,340

Katrinefors.

disponent	22,400	30,930
ingenjör	13,820	16,540

Klarafors.

disponent	31,503	31,500
ingenjör	15,730	15,690

Långed.

disponent	23,680	31,670
ingenjör	9,590	10,560

Skärblacka.

disponent	29,690	27,320
ingenjör	10,800	13,980

Ställdalen.

disponent	17,870	18,120
ingenjör	7,700	7,700

Medeltalen av lönerna för ifrågavarande pappersbruk under de två åren utgöra

för disponenterna	25,144 kronor
» ingenjörerna	12,314 »

Därvid bör observeras, att ingenjörspplatserna för de flesta äro betraktade som trappsteg till vidare befordran, ävensom att inom den privata pappersindustrien en rätt stor rörlighet råder med befordringar från mindre till större bruk, från lägre till högre avlönade platser.

Då det gäller att undersöka, om den nuvarande förvaltarlönen vid Tumba bruk må anses avpassad efter de fordringar, som måste ställas på platsens innehavare, så föreställer jag mig, att man, alldeles oavsett nyss angivna siffror, ovillkorligen därpå svarar nekande. Å andra sidan är det givetvis så, att en befattning i statens tjänst kan och bör avlönas lägre än motsvarande privata tjänster, enär statstjänsten dels i allmänhet

är tryggare och lugnare under själva tjänstetiden, dels oftast är förenad med ovillkorlig rätt till pension. Beträffande Tumba bör dock erinras därom, att platserna äro tillsatta allenast på förordnande och att pension för tjänsteinnehavarna i varje särskilt fall bestämmes av riksdagen, varför ifrågakvarande platser i vida högre grad än flertalet andra statstjänster äro likställda med privat anställning.

Då därtill kommer, att befattningen som förvaltare vid Tumba bruk innebär chefskapet för en industriell drift, vilkens tekniska och ekonomiska resultat i hög grad är beroende av innehavarens personliga kvalifikationer och då det är synnerligen angeläget för riksbanken att såsom föreståndare för bruket få — kanhända i konkurrens med privata pappersbruk — behålla en dugande man, så synes här, likasom där det gäller vissa andra statens affärsdrivande verk, hänsyn mindre böra tagas till önskvärdheten att inpassa envar tjänsteman i ett givet avlöningssystem än till nödvändigheten att för det åsyftade ändamålet förvärva och behålla den verkligt dugande mannen.

Vid bestämmande av lönebeloppet torde fördenskuU en viss och ganska betydande hänsyn böra tagas till motsvarande löner inom den enskilda industrien. Jag anser emellertid icke det medeltal, som jag tidigare angivit för disponentera vid vissa pappersbruk, böra vara normgivande, enär privatbrukens disponenter, jämsides med sitt ledareskap för tillverkningen vid respektive verk, även hava den egentliga affärsledningen om hand. Däremot torde ingenjörspatserna vid privatbruken med hänsyn till på dem ställda fordringar icke hinna upp till den ställning, som intages av förvaltaren vid Tumba bruk. Vore Tumba bruk ett privat företag, vilket fortfarande skulle bibehållas som ett förstklassigt handpappersbruk, föreställer jag mig att, med hänsyn till brukets relativt inskränkta verksamhet, lönen för förvaltaren skulle bestämmas till något belopp mellan de av mig åberopade medelbeloppen för disponenter och ingenjörer.

Jag tillåter mig hemställa, att fullmäktige ville föreslå avlöningen för förvaltaren vid Tumba bruk till

lön	kronor	7,000: —
tjänstgöringspenningar	»	3,000: —
tillsammans kronor		10,000: —

Detta innebär visserligen en förhöjning i förvaltarens avlöningsförhållanden med kronor 3,500:—, men det bör dock erinras, att mitt förslag såsom jag nedan skall närmare beröra innebär, att samtidigt med

denna lönereglering arbetspremierna för honom bortfalla. Betänker man, att dessa uppgingo för år 1910 till över 1,200 kronor och i medeltal åren 1909—1913 till över 950 kronor, blir den verkliga ökningen i avlöningen icke så stor.

Till jämförelse härmed må anföras några för allmän tjänst bestämda löner för platser, där det gäller industriell drift.

Överingenjören vid byggnadsbyrån i vattenfallsstyrelsen	kr. 15,000: —
Överdirektörer och souschefer i järnvägsstyrelsen	» 12,000: —
Överingenjören i d:o	» 12,000: —
Chefen för Stockholms gas- och elektricitetsverk	» 16,500: —
Stadsarkitekten i Stockholm	» 11,000: —
Överingenjören vid Stockholms gasverk	» 11,000: —
» » » elektricitetsverk	» 11,000: —
Stadsingenjören i Stockholm	» 10,000: —
Slakthusdirektören i Stockholm	» 10,000: —

Med avseende på de tekniska, ekonomiska och rent personliga fordringar, vilka måste ställas på förvaltaren vid Tumba bruk, synes det mig uppenbart, att hans befattning kan fullt jämföras med flertalet av här nämnda ämbets- och tjänstemän. Den av mig för honom föreslagna avlöningen synes mig fördenskull ingalunda för hög.

Verkmästaren.

Enligt gällande instruktion och arbetsordning leder verkmästaren och är närmast ansvarig för själva papperstillverkningen från och med lumpens sortering till och med papperets avlämnande till packkammaren. Därvid har han att föra en ingående bokföring samt avge rapporter och redogörelser av olika slag. Beträffande inventarier, redskap och maskiner har han ett betydande ansvar. Vid reparationer, byggnadsarbeten m. m. har han att leda och utöva tillsyn. Vid förfall för förvaltaren är verkmästaren självfallet den tekniskt kunnige ställföreträdaren. År 1892 framhöllo fullmäktige, att verkmästaren »skall, i likhet med förvaltaren, vara en tekniskt bildad man» och »att liknande befattningar vid andra inrättningar i allmänhet torde vara ganska väl avlönade».

Man skulle kunna säga, att verkmästaren vid Tumba bruk närmast motsvarar driftsingenjören vid privata pappersbruk.

För att väl kunna fylla de göromål, som sålunda åligga honom, bör verkmästaren helst äga teknisk högskolebildning, särskilt med hänsyn till eventuella vikariat för föreståndaren.

Man kan emellertid tänka sig olika utvägar för platsens besättande. Det torde vara möjligt, att man även med relativt låg avlöning kan få platsen besatt med en högskolebildad ingenjör, men i så fall är fara värt, att den som söker befattningen gör det i tanke att allenast behålla densamma under några få år i avvaktan på någon förmånligare anställning. Vill man undvika ett sådant osäkerhetstillstånd, utan att dock höja lönen, får man nöja sig med en man utan högskolebildning, men då torde vara nödvändigt att söka för befattningen vinna en man, som med längre tidigare tjänst på annat håll och därvid förvärvat större erfarenhet kan ersätta sin bristande teoretiska bildning. Att finna personer, som i önskvärd grad fylla detta krav, torde emellertid icke vara lätt.

Genom att höja lönen till ett belopp, som mera motsvarar de fordringar man på ifrågavarande tjänsteinnehavare bör uppställa, skulle emellertid möjlighet vinnas att kunna ernå större stabilitet rörande denna plats och att i brukets tjänst såsom verkmästare kunna få behålla även en högskoleutbildad ingenjör.

Verkmästaren har enligt gällande stat, utöver naturaprestationerna, följande kontanta förmåner:

lön	kronor 2,400: —
tjänstgöringspenningar	» 1,200: —
<hr/>	
tillsammans kronor 3,600: —	

Jag föreställer mig, att de av mig framhållna önskemålen skulle vinnas, därest de kontanta löneförmånerna för verkmästaren bestämdes till:

lön	kronor 3,300: —
tjänstgöringspenningar	» 1,700: —
<hr/>	
tillsammans kronor 5,000: —	

Pappersmästaren.

Pappersmästaren, som är föreståndare för packkammaren, mottager papperet från verkmästaren och låter det under sitt inseende och ansvar

undergå all den vidare behandling, som är erforderlig till dess, att papperet levereras till banken. Till denna befattning hör icke i så hög grad teknisk kunskap som fastnär betydande erfarenhet och praktisk insikt, stor noggrannhet och pålitlighet.

Pappersmästaren vid Tumba bruk har en befattning, som delvis är likartad med, delvis ganska annorlunda än likbenämnda befattningar vid privata pappersbruk. Emellertid är det tydligt, att för denna befattning visserligen icke erfordras högre teoretiska kunskaper, men att synnerligen stora krav måste ur nyss nämnda andra synpunkter ställas på dess innehavare. Fullmäktige framhöllo ock redan år 1892 att avseende skulle fästas vid pappersmästarens »ansvarsfulla befattning, med vilken är för- enad kontroll å tillverkningen».

Pappersmästaren vid Tumba bruk har, utöver naturaförmåner, följande avlöningsförmåner:

lön	kronor 1,600: —
tjänstgöringspenningar	» 800: —
<hr/>	
tillsammans kronor 2,400: —	

Jag tillåter mig hemställa, att avlöningen för pappersmästaren föreslås till:

lön	kronor 2,400: —
tjänstgöringspenningar	» 1,200: —
<hr/>	
tillsammans kronor 3,600: —	

Bokhållaren.

Bokhållaren har de egentliga kontorsgöromålen och bokföringen sig anförtrödda. Enligt instruktion och arbetsordning har bokhållaren att föra och avsluta icke färre än sju olika böcker, att utarbета vissa sammandrag och rapporter samt att biträda vid förefallande expeditioner, skriv- och räkningsgöromål m. m.

Med hänsyn till dessa göromål skulle måhända endast en mindre förhöjning i bokhållarens löneförmåner behöva göras. Emellertid synes det vid en så stor industriell drift som Tumba bruk vara förenat med bestämd fördel att åt bokföraren bereda en tämligen självständig ställning. Nu är det förvaltaren, som har den kontanta kassan under sin vård och som fullgör alla brukets likvider, och förvaltaren uppgör också avlöningslistor samt för själv kassajournalen. Jag föreställer mig att

hela bokföringen borde omläggas på ett sådant sätt, att, med självständigare ställning för en bokhållare-kassaförvaltare, det ledde till större ömsesidig kontroll och till att förvaltaren samtidigt befriades från göromål, vilka ligga utanför hans egentliga verksamhet.

Vid dessa ökade fordringar på bokhållaren bör emellertid hans lön ökas mera än som med bibehållen verksamhet och ställning skulle erfordras. Jag har tänkt mig, att han, som hittills åtnjutit alldeles lika stora löneförmåner som pappersmästaren, även framgent borde likställas med honom.

Kontorsbiträdet åt förvaltaren.

Enligt § 20 av gällande instruktion och arbetsordning är förvaltaren berättigad att på eget ansvar anställa ett enskilt biträde för materialvården och andra förvaltaren åliggande göromål. För ändamålet är ett årligt belopp av, enligt fullmäktiges beprövande, högst 1,200 kronor anslaget.

De egentliga kontorsarbetena torde emellertid kunna skötas av bokhållaren ensam, även om dennes sysslor något utökas. Däremot är materialvården och tillsynen över förråd o. d. jämte en del utesysslor en angelägenhet, som utan tvivel kräver en mans ständiga verksamhet.

Jag håller fördenskull före att benämningen »kontorsbiträde åt förvaltaren» ändras till »förrådsbokhållare» med verksamheten huvudsakligen inriktad på materialvård och förrådstillsyn med därtill hörande enkla bokföring.

Med hänsyn till beskaffenheten av denna tjänst torde avlöningen utöver vissa naturaförmåner kunna sättas till:

lön kronor	kr. 1,300: —
tjänstgöringspenningar »	700: —
tillsammans	kr. 2,000: —

Arbetspremierna.

Jämlikt riksdagens beslut äro, som ovan nämnts, icke blott arbetarna utan jämväl tjänstemännen vid Tumba bruk berättigade till arbetspremier, beroende, såsom jag förut anført, på den vinst, resp. förlust, som uppstår därigenom, att utskottsprocenten understiger, resp.

överstiger en viss på förhand bestämd normal utskottsprocent, allt för olika slag av papper.

Vid överbägande av lämpligheten att för framtiden bibehålla arbetspremierna icke blott för arbetarna utan jämväl för arbetsledningen har jag redan tidigare angivit de skäl, varför jag håller före, att sådana arbetspremier äro olämpliga, då det gäller förvaltaren.

Vissa av de därvid anförda synpunkterna gälla jämväl verkmästaren och i ännu högre grad pappersmästaren, som på grund av sin kontrollerande verksamhet har ett avgörande ord vid bestämmandet av utskottspapperet.

I samband med en sådan lönereglering, som jag tänkt, bör förden skull den hittills tjänstemännen tillerkända rätten till arbetspremier bortfalla.

Vad åter arbetarna beträffar, har erfarenheten visat, att rätten till arbetspremier givit ett gynnsamt resultat. Denna erfarenhet talar för icke blott att bibehålla premieberäkningen utan jämväl att i framtiden eventuellt utsträcka densamma, inom de gränser det lämpligen kan ske, till att omfatta jämväl andra brukets tillverkningar än sedelpapper.

Emellertid är det så, att nyintagna arbetare, i synnerhet minderåriga på skiljerummet och packkammaren, i regel förorsaka ökad utskottsmängd till förfång för äldre och skickliga arbetare. Av denna anledning kan vara skäl att utfärda sådan för framtiden gällande bestämmelse, att delaktighet i arbetspremierna allenast må tillkomma sådan arbetare, som tjänstgjort vid bruket en viss minimitid, exempelvis för nyantagna vuxna arbetare ett år och för minderåriga två år.

Om man med nuvarande stats hela kontanta avlöningsbelopp för de olika befattningarna jämför motsvarande avlöningsbelopp enligt mitt förslag, erhålles följande sammanställning:

	Nuvarande stat:	Föreslagna avlöningar:
Förvaltaren	6,500: —	10,000: —
Verkmästaren	3,600: —	5,000: —
Pappersmästaren	2,400: —	3,600: —
Bokhållaren	2,400: —	3,600: —
Kontorsbiträdet	1,200: —	2,000: —
tillsammans	16,100: —	24,200: —

Förslaget visar sålunda en ökning av 8,100 kronor. Därifrån bör dock dragas summan av de arbetspremier, som hittills utgått till förvaltare, verkmästare och pappersmästare, men vilka enligt förslaget skulle indragas. Uppskattas dessa enligt medeltalet 1909—1914 till 1,625 kronor, återstår en ökning enligt förslaget av ej fullt 6,475 kronor.

Beträffande denna ökning i staten för Tumba bruk bör man emellertid betänka,

att Tumba bruk på snart 56 år haft endast en enda genomgående lönereglering;

att under i synnerhet de senaste åren å ena sidan levnadsomkostnaderna i hög grad stigit, å andra sidan avlöningarna inom med Tumba jämförlig, enskild industriell drift väsentligt vuxit;

att riksbankens kostnad för sedelpapperet är så pass låg, att en icke större kostnadsökning än den föreslagna är av ringa betydelse i jämförelse med de direkta och indirekta fördelar man genom en klok lönereglering bör ernå;

att bruksrörelsen vid Tumba visar ett i det hela så gynnsamt ekonomiskt förlopp, att företaget utan olägenhet bör kunna bära en sådan ökning i avlöningsstaten.

Med avseende på det ekonomiska resultatet må här erinras, att vinsten å papperstillverkningen vid Tumba utgjorde för

år 1894	kr. 64,738: 42
» 1904	» 77,172: 85
» 1914	» 149,651: 49

Om ock sistnämnda uppgifter icke lämna tillgång till jämförelse mellan Tumba bruk och ett privat pappersbruk, så kunna de dock i någon mån tjäna som bakgrund för ett bedömande av den lönereglering, för vilken jag nu vördsamt åberopar fullmäktiges intresse.»

Såsom av inspekterande fullmäktigens skrivelse framgår, fastställdes grunderna för nu gällande avlöningar för tjänstemännen vid Tumba bruk vid 1892 års riksdag och själva avlöningsbeloppen vid 1907 års riksdag. Inspekterande fullmäktigen har i detta sammanhang erinrat, hurusom beträffande riksbankens tjänstemän under de senast förflutna årtiondena ej mindre än fyra fullständiga löneregleringar genomförts, vartill komme åtskilliga partiella löneförbättringar. Det lär icke kunna bestridas, att under den tid, som förflutit sedan 1907 års lönereglering för bruket av riksdagen fastställdes, betydande förändringar

Utskottet.

inträtt med avseende å levnadskostnaderna samt att även i följd härav avlöningarna i allmänhet ansetts böra ökas. Enligt vad inspekterande fullmäktigen framhållit, hava ock fordringarna på tjänstemännen vid bruket stegrats, vilket framginge bland annat av den väsentligt ökade sedeltillverkningen. Då nämnda tillverkning vore ett svårt och ansvarsfullt arbete och de ledande personerna därför måste vara i alla hänseenden högt kvalificerade, syntes det även vara nödigt tillse, att avlöningsförhållandena såvitt möjligt härefter anpassades.

I likhet med fullmäktige anser utskottet en lönereglering för tjänstemännen vid bruket vara av behovet påkallad. Den nuvarande tidpunkten synes också vara lämplig för genomförande av en sådan lönereglering, då, enligt vad inspekterande fullmäktigen meddelat, bruket på senare åren förvärvat framstående krafter för de i tekniskt hänseende viktigaste befattningarna, nämligen förvaltaren, verkmästaren och pappersmästaren, vartill komme, att platsen såsom bokhållare för närvarande vore vakant.

I detta sammanhang må erinras, att enligt gällande bestämmelser samtliga här ifrågavarande tjänster tillsättas allenast på förordnande tills vidare och att pension för tjänstinnehavarna i varje särskilt fall bestämmes av riksdagen.

Det av fullmäktige framlagda förslaget innebär en höjning av de utöver nu gällande stat tjänstemännen tillkommande kontanta löneförmåner med 3,500 kronor för förvaltaren, 1,400 kronor för verkmästaren, 1,200 kronor för vardera av pappersmästaren och bokhållaren samt 800 kronor för kontorsbiträdet. Ökningen skulle alltså i sin helhet komma att uppgå till 8,100 kronor, varvid dock bör märkas, att de alltsedan år 1905 till vissa av tjänstemännen utgående arbetspremierna enligt förslaget skulle upphöra. Dessa hava enligt medeltalsberäkning för åren 1909—1914 uppskattats till 1,625 kronor, därav förvaltaren uppburit omkring 950 kronor. Den verkliga totalökningen skulle således utgöra omkring 6,475 kronor. I fråga om de av fullmäktige föreslagna lönebeloppen, vilka såsom hittills avsetts skola fördelas i lön och tjänstgöringspenningar, har utskottet icke funnit anledning till någon erinran, likasom utskottet jämväl anser sig böra biträda förslaget att indraga de till vissa av tjänstemännen nu utgående arbetspremierna.

Beträffande härefter tiden för tillämpningen av den nya lönestaten hava fullmäktige hemställt, att densamma måtte träda i kraft från och med 1916 års början. Utskottet har emellertid funnit sig icke böra tillstyrka detta fullmäktiges förslag, utan har utskottet ansett de nya avlöningsbeloppen böra utgå från och med den 1 januari 1917, med

undantag likväl för förvaltaren. Riksdagen har nämligen godkänt ett av fullmäktige framlagt förslag till åtskilliga reparations- samt om- och nybyggnadsarbeten vid bruket och torde arbetet med nybyggnaden kunna beräknas taga sin början inom den närmaste tiden. Då förvaltaren upprättat nämnda förslag, synes det för arbetet erforderliga kontrollantskapet, vilket i allt fall skulle draga särskilda kostnader, böra anförtras åt denne, och har utskottet med hänsyn härtill ansett den ifrågasatta löneförhöjningen lämpligen böra tillerkännas förvaltaren redan från och med den 1 juli innevarande år.

Den nuvarande bokhållaren skulle enligt förslaget hädanefter benämnas »bruksbokhållare» och det nuvarande kontorsbiträdet »förrådsbokhållare». Befattningen såsom kontorsbiträde åt förvaltaren uppehålls för närvarande av en f. d. arbetare vid bruket, vilken sedan gammalt åtnjuter såväl fri bostad som vissa andra naturaförmåner. I sammanhang med den förändring av nämnda befattning, som nu föreslagits, har ansetts lämpligt att i staten fastställa sist berörda naturaförmåner.

I fråga om avlöningen åt skolläraren och läkaren är någon förändring icke föreslagen, och utskottet har icke heller funnit sig böra föreslå någon ändring härutinnan.

Åberopande vad sålunda blivit anført får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen må fastställa följande

Stat

för Tumba bruks tjänstemän.

Förvaltaren, lön	kr. 7,000: —	
tjänstgöringspenningar	» 3,000: —	kr. 10,000: —
20 famnar ved samt trädgårdar, innehållande 49,37 ar, och åkerjord, » 1,45 hektar.		
Verkmästaren, lön	kr. 3,300: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,700: —	» 5,000: —
16 famnar ved samt trädgård, innehållande 23,14 ar, och åkerjord, » 13,88 »		
Pappersmästaren, lön	kr. 2,400: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,200: —	» 3,600: —

12 famnar ved samt trädgård, innehållande 11,187 ar, och åkerjord, » 16,97 »			
Bruksbokhållaren, lön	kr. 2,400: —		
tjänstgöringspenningar	» 1,200: —	»	3,600: —
12 famnar ved samt trädgård, innehållande 9,71 ar, och åkerjord, » 7,09 »			
Förrådsbokhållaren, lön	kr. 1,300: —		
tjänstgöringspenningar	» 700: —	»	2,000: —
6 famnar ved samt trädgård, innehållande 5 ar, och åkerjord, » 7,25 »			
Skolläraren, lön	kr. 500: —		
tjänstgöringspenningar	» 150: —		
arvode för söndagsskolan	» 150: —	»	800: —
jämte 8 famnar ved.			
Läkaren, arvode		»	1,200: —

Anmärkning. Veden skall bestå av blandad tall och gran.

2:o) att riksdagen må besluta, att den nya avlöningsstaten skall träda i kraft den 1 januari 1917, beträffande förvaltaren dock redan den 1 juli 1916; samt

3:o) att, vid bifall till vad ovan föreslagits, riksdagen tillika må besluta, att med den nya statens ikraftträdande arbetspremier icke vidare skola utgå till dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års riksdag för närvarande äro därav delaktiga.

Stockholm den 30 mars 1916.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Hedenstierna, Trapp, Ekman, Gustafsson, Wickman, riherre Langenskiöld, Roos och Montgomery* samt

av andra kammaren: herrar *Vahlquist, Sommelius, Berg* i Munkfors, *Jonsson* i Gumboda, *Jonsson* i Hå, *Borggren, Anderson* i Knapasjö och *Olsson* i Berg.

Reservationer:

av herrar *Vahlquist, Berg* i Munkfors, *Jonsson* i Gumboda, *Jonsson* i Hå och *Olsson* i Berg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att riksdagen må fastställa följande

Stat
för Tumba bruks tjänstemän.

Förvaltaren, lön	kr. 6,000: —	
tjänstgöringspenningar	» 3,000: —	kr. 9,000: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 1,000 kr.		
20 famnar ved samt trädgårdar, innehållande 49,37 ar, och åkerjord,		
» 1,45 hektar.		
Verkmästaren, lön	kr. 3,000: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,500: —	» 4,500: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 500 kr.		
16 famnar ved samt trädgård, innehållande 23,14 ar, och åkerjord,		
» 13,88 »		
Pappersmästaren, lön	kr. 2,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,000: —	» 3,200: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 400 kr.		
12 famnar ved samt trädgård, innehållande 11,187 ar, och åkerjord,		
» 16,97 »		
Bruksbokhållaren, lön	kr. 2,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 1,000: —	» 3,200: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 400 kr.		
12 famnar ved samt trädgård, innehållande 9,71 ar, och åkerjord,		
» 7,09 »		

Förrådsbokhållaren, lön	kr. 1,200: —	
tjänstgöringspenningar	» 600: —	kr. 1,800: —
Efter 5 års väl vitsordad tjänstgöring höjes lönen med 200 kr.		
6 famnar ved samt trädgård, innehållande 5 ar, och åkerjord,		
» 7,25 »		
Skolläraren, lön	kr. 500: —	
tjänstgöringspenningar	» 150: —	
arvode för söndagsskolan	» 150: —	» 800: —
jämte 8 famnar ved.		
Läkaren, arvode	» 1,200: —	
<i>Anmärkning.</i> Veden skall bestå av blandad tall och gran.		

2:o) att riksdagen må besluta, att den nya avlöningsstaten skall träda i kraft den 1 januari 1917; samt

3:o) att, vid bifall till vad ovan föreslagits, riksdagen tillika må besluta, att med den nya statens ikraftträdande arbetspremier icke vidare skola utgå till dem bland ifrågavarande tjänstemän, som jämlikt beslut av 1905 års riksdag för närvarande äro därav delaktiga; samt

av herr *Borggren*, vilken instämt i den av herr *Vahlquist* m. fl. avgivna reservationen utom beträffande punkt 2:o), däri herr *Borggren* hemställt,

att riksdagen må besluta, att den nya avlöningsstaten skall träda i kraft från och med månaden näst efter den, då riksdagen fattat beslut i ämnet.